ГЕОРГИ БАКАЛОВ

ПОЕТ НА ОГНЕНИТЕ ГРИВИ

В поезията на Христо Смирненски се отрази най-високият подем на пролетарското движение в годините 1919 и 1920, когато то бе във възход в цяла Европа и изглеждаше тъй близо до своя „свещен конец". Затова е изпълнена тя с толкова движение и живот. Това я сближава с поезията на Христо Ботев, в която е отразен най-високият подем на революционното движение на третото съсловие, в лицето на неговите бохемско-пролетарски елементи. Там, де буря кърши клонове, а сабя ги свива на венец — там тегли сърцето ранено на Ботева, там, де е всичко в кърви облено. Да види величествения пристъп на роба — мечтае Смирненски, — да чуе гневния гръм да потресе заспалите стъгди и понесе надлъж и шир червената прокоба.

Ботевските мотиви бяха заглъхнали в българската поезия. Проблеснали в първите стихотворения на Яворов, те останаха да вегетират в разсъдъчните стихотворни писания на Полянов. Вялата обществена действителност можа да роди само вяла поезия. Когато подемното време раздруса низините, те не можеха вече да се задоволят с римувани умувания и търсеха глашатай и тръбач на буйните си устреми. Само в силата на традицията, на веднаж създаденото положение, на консерватизма в идеологичната област, можеше още да се натрапва една отживяла времето си предпоезия, която най-новите събития катастрофално провалиха. Но въпреки спъващата и задушаваща традиция, копнежите на възхода бликнаха чрез големия талант на съвсем младия поет Смирненски.

На поета Смирненски. Тъй като той бе поет. Истински поет. Сочен поет, както се казва. Поет, какъвто рядко се ражда. И пролетариатът го оцени като такъв. И го обикна. Няма друг поет у нас, след Ботева, тъй популярен сред масите както Смирненски. Имената на двамата Христовци са неразделно свързани със съзнанието на масите. Неразделни в безсмъртието. Докогато българският пролетарий дъха, страда и се бори, копнее и се надява — поезията на Смирненски ще го вдъхновява на подвиг и победа.

В период на обществен подем, чрез песните на Смирненски, разбунен вик гърми напред: да бъде ден! да бъде ден!" Мълнекрилият ведролик великан с исполинска десница чертае нов път с пламтящи звезди. Пролетта прозвънтява за прикования Прометей с огнекрилия зов на борбата. Улицата „дебне със закана, настръхнала подобно огнен змей, прикрила пламъците на вулкана при първий зов на празнична камбана, готова лавата си да разлей". „Синьоблузите орли развели пурпурните знамена". И „редят се тълпите бездомни и боси, над стъгдите разлива се рев, като облак високо, високо се носи и буботи червения гнев".

Минават борците, — беловласият Делеклюз, самоволна жертва на идеята, когото Париж „прегръща чрез всеки гърмеж и целува го с привет прощален" ; и храбрият безумец Карл, когото Берлин помни" и навеки ще го помни в онези дни на своите бури главоломни, когато в строен ред вървяха полк след полк из улиците шумни и речи, музики и тържества безумни отекваха навред" ; и масовикът Йохан, който среща щика в сърцето си с вярата, че „всяка капка кръв... ще бликне хиляди борци". Поетът разбира не само възторга на борбата, но и нейния мъчителен отек:

„и в бедна хижа, в ужас и копнеж, една жена при всеки глух гърмеж избухваше в несдържан горък плач. И стиснала детенцето си, тя все чакаше със поглед замечтан. Навън цареше смъртна пустота и глухо прибледнелите уста през плач нашепваха: Йохан! Йохан!"

Величествена картина ни рисува поетът в „Бунта на Везувий". Когато в черни нощи блесне Помпей в безумни и разгулни празненства, гневният великан кове в гърдите си закана. Каменните му гърди отронят „въздишка глуха в тягостната нощ и ехото на страшната й мощ в празнуващите зали се вести смехът и оргиите да смути". И ето най-сетне, вулканът разкъсва пламенната си утроба.

И над каменния гребен бликва пламъкът вълшебен и разлива се, — извива, като златокървав флаг — великанът, разсвирепил се, обсипва с дим и пепел улици, площади, сгради, засенени с черен мрак.

Блесне, стихне, сетне светне в пламъците многоцветни
и развее, разпилее пари, пепел, гръм и дим,
а тълпите бледолики към то градските портики
хукват, трупат се и чупят пръсти в плач неутешим.
Рухват тежки колонади и възпламналите сгради
стенат, съскат и разпръскат многохилядни искри;
вред тъмата се сгъстява, каменен дъжд загърмява
и вулкана със закана блесва, тресва и гори

В дни на обществен упадък, в песните на Смирненски ще намерят утеха, подкрепа и вяра неговите „морни бледолики братя". От огнените гриви на вулкана, поетът слиза в „мрачните утроби на хищната майка земя", и там зове той „въглекопача". „Слезни между братята роби — в морето от вечна тъма, и твоята лампичка бледа ще бъде там ярка звезда".

Слезни там и с удари верни
разбий, разлюшквай, руши,
разкъртвай тез пластове черни,
тез робски души!

Въглекопачът на Смирненски напомня Хегелиевата къртица, която добре и ровила"! Щом в бурната пещ на борбата хвърлиш черната грамада — обръща се поетът към него, — спри се да видиш, когато

сред мрак и оловни мъгли
ще блеснат реки огнеструйни,
когато червени вълни,
понесени в пристъпи буйни,
ще бликнат по всички страни,
когато сред блясъци нови
земята ще ври, ще гори
в огньове, огньове, огньове
и дъжд от искри!

Цялата поезия аа Смирненски блика от радост, движение, пламък, възторг, от предчувствие на историческата победа на човечеството. Тя е **огнеструйна** — да употребим неговия епитет. Чрез нея далечните простори сякаш отекват гръмовно: „Светлина! Красота! Висини!"

СМИРНЕНСКИ И РУСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ

Съветският съюз понастоящем е могъща държава с призната място в международния живот. Очевидно е, че и сега ния реакционни среди, които водят антисъветска пропаганда, — но те са принудени да търсят особени, прикрити форми на тая пропаганда, като имат предвид колосалното обаяние на Съветите сред народите от целия свят. През времето на Смирненски, когато съветската държава току-що се раждаше и крепнеше, връхлитана от всички страни от пълчищата на международната реакция, да възхваляваш и възпяваш тая млада държава, значеше да разбиваш пластове черни лъжи и клевети, да пробиваш блокадата на заблудите и злобните нападки, с които капиталистическите агенти обграждаха руската революция. И все пак, Смирненски застана непоколебимо на страната на руската революция, на съветската държава, и й посвети едни от най-хубавите си стихотворения.

Още през времето, когато се движи в хумористично-бохемските среди, когато болшевиките още не са власт в Русия, Смирненски следи събитията в нея. Така, през време на управлението на Керенски, той помества в хумористичния в. «Смях и сълзи» стихотворението «На Керенски и Сие», в което изразява отрицателното си отношение към режима, опитващ се да спре възшествието на истинското народно движение. Когато вече Октомврийската революция дава властта в ръцете на народа, Смирненски (напр. в 1918 г.), в някои хумористични стихотворения се отзовава положително за тия събития. Но от 1919—1920 г., от времето на идейното оформяване на Смирненски, време също така на навлизането му в по-зряло, сериозно литературно творчество, той не изпуща случай да изкаже симпатиите си към съветската революция — и дава израз на тия свои симпатии в редица забележителни стихотворения.

В 1920 г., във в. «Червен смях», Смирненски възпява в стихотворението си «Червените ескадрони» победния марш на Будьони срещу тогавашните полски наемници. Това е едно от най-хубавите стихотворения на поета и сигурно — едно от най-хубавите стихотворения, посветени на Червената армия, в световната литература. Пред нас — колко релефно, колко пластично-живо — е обрисувана, в нейното движение, една армия, чиито победи са едновременно победи на борещото се за по-добро бъдеще човечество:

Ах, летете, ескадрони! В устрема ви милиони
погледи са приковани със надежда и любов!
Свил десницата корава, целий свят се днес изправя
стреснат, трогнат, очарован от победния ви зов!

През същата година, Смирненски написа още две стихотворения за Съветска Русия: «Северно сияние» и «Три години». «Северно сияние» е написано по случай тригодишнината от Октомврийската революция; наред с картините на самата революция и интервенцията, и тук Смирненски не е забравил да изтъкне световното значение на пролетарската победа в Русия:

От руските поля далеч до Атлантика,
през тайнствения лес на Индия безкрайни
и всъде по света, де пот и горест блика,
трепти с рубинен лъч сияние велико,
открило със любов свещената си тайна.
И неговият лъч е взор на херувим,
и неговият зов е гръм: «Да победим!»

В «Три години», Смирненски издига на още по-голяма висота художественото пресъздаване на борбата на руските другари. Съветска Русия е дадена живо, предметно, вдъхновено:

Сред дъжд от огнени стрели сама,
единичка в бурята среднощна,
стои тя горда и разкошна
и мощно грей сред ледната тъма.
Загърната във плащ от гръм и дим,
в небето поглед приковала —
пред пристъпа на всяка хала
тя спуска своя щит непобедим.
И гръмнала с победни тържества
и с вихъра на свойта сила,
в сърце си обич притаила,
Москва нашепва трепетни слова...

Връх на всичко написано от Смирненски за Октомврийската революция и съветската държава, е неговото прекрасно стихотворение «Москва» (1921 г.). Тук и идейната наситеност, и художествената образност увличат, възвисяват четеца и слушателя, пораждат и внедряват още по-дълбоко в човешкото сърце любовта към революционна Москва, към това «сърце от разтопен метал», към тая «звезда на нови времена», към тоя истински «вулкан от пламнали души».

Христо Смирненски написа и други вдъхновени стихотворения за Октомврийската революция и за създадената от нея държава: «Северният Спартак» (1921 г.), «Руският Прометей» и «Русия» (1922 г.), «Съветска Русия» (1923 г.). В тях също така, той схваща руската революция не само като борба за нов живот на съветските народи, а и като дело с международно значение, като начало за освобождението на трудещите се от целия свят. Смирненски живееше във време, когато народните маси от цял свят, след касапницата, в която капитализмът ги беше хвърлил, правеха усилия да разкъсат своите окови. Не напразно Руският Прометей, в едноименното стихотворение на Смирненски, говори:

Москва пламти. Берлин буботи,
Париж облян е в стравен блясък,
под Лондон глух подземен трясък
отронва тежките си ноти,
от Ню-Йорк чак до Атлантика
надлъж над земната снага
прострях рубинена дъга;
вълни от пламъци тя блика
и водопади от искри се сипят
над Индия и над Египет...
Гори, гори земята,
навред аз хвърлих огъня на свободата!

Чувствителното сърце на Смирненски, — като сърцата на трудещите се от целия свят, — се отзовава с болка на глада в Русия, във време на интервенцията, особено в поволжките области. «В Русия умират цели области от глад»,— пише той с дълбока скръб в своята статийка-фейлетон. «Епидемия от конференции» във в. «Народна армия» — и правилно свързва тоя глад с международното положение, с капиталистическата блокада. В акцията на БКП за подпомагане на гладуващите в братска Русия борци за нов свят, Смирненски взема участие и с художественото си творчество: той написа стихотворенията «Глад», «В. Поволжието» и «Поема за руското дете» (по Жорж Шеневе). Тяхната художественост доказва, че изкуството, поставено в пряка служба на текущите задачи на народното движение, не само не губи, а, напротив, добива нова сила.

Известно е, че до края на живота си, наред със сериозното си творчество, Смирненски продължаваше да пише блестящ хумор в стихове и проза. В своя хумор, той не забравя да дава отглас на събитията в Русия или във връзка с Русия, като навсякъде изказва симпатиите си към нея и иронизира враговете й. Такива са стихотворенията му «Нотата на Чичерин», «Мосулски петрол в Лозана», «Брой се до три» (по случай третия конгрес на Третия интернационал) и др. Особено язвителен е Смирненски към нашите газетари и политици, които всеки ден предвещаваха разгромяването на съветската революция и падането на болшевиките от власт (нещо подобно на празните «надежди» на нашите опозиционери, по отношение на Отечествения фронт). На тая тема, Смирненски посвещава две сценки — едната в стихове («Кронщад»), другата в проза («Камък падна от небето»). В последната, той е осмял, между другите, и старния и небезизвестен враг на всичко прогресивно в България — Кръстю Пастухов. В тая сценка, Пастухов също безрезултатно чака разгрома на болшевиките — той вдига тост за един от белогвардейските генерали, борещ се против съветската власт: «Да живее генерал Ковловски, най-големият стратег на земното кълбо... Като влезне в Москва и курдиса картечницата... (усмихва се блажено...)» — За тоя заклет враг на руската революция, и досега един от шефовете на реакцията в България, Смирненски написа и една доста язвителна «епитафия»:

Сакън! Недей над гроба му плюва!
Заплювките са тук играчки —
той приживе покрит бе с храчки,
и пак не се свенеше от това!

В цялото си творчество — стихотворения, хумор, художествена проза — Смирненски е вдъхновен почитател на руската революция и кръвен враг на нейните неприятели. Не само с произведенията си, пряко посветени на тая революция, не само с преводите си от съветски поети, — с цялото си творчество, Смирненски беше на страната на народите на съветската държава. С това той предизвика гнева и омразата на буржоазните вече фашизиращи се критици, но си спечели любовта на народа ни, който също още от първите дни застана твърдо на страната на руската революция.

Ангел Тодоров

ЗА БИОГРАФИЯТА НА ХРИСТО СМИРНЕНСКИ

От многобройните спомени, печатани във вестници и списания, читателите и почитателите имат известни познания за живота на любимия народен поет. Но още за едно сериозно изследване върху живота и творчеството му досега не е правено.

Напоследък, след 9 септември, излязоха две малки книжки, които са крайно несериозни, безотговорно-търгашески спекулации с името на поета. Тези книжки — едната от някой си Флоров, другата от неизвестен автор — са пълни с невероятни работи, с блудкави измишльотини, с явни лъжи. Авторите на тези вредни книжлета са водили от мародерски съображения да използуват повишения интерес към творчеството на Смирненски след девети септември. Това е една измама, една подигравка с читателите и почитателите на Смирненски, и за такива вулгарни «литературни» прояви трябва да има някаква отговорност.

Време е, прочее, да се напише биографията на любимия народен поет, и да се напише с нужната сериозност. На пръв поглед както че ли няма нищо трудно в това. Но всъщност работата не е нито така проста, нито така лесна, както може да се сметне на пръв поглед. Наистина Смирненски живя много малко. Той умря двадесет и пет годишен, в разцвета на своята младост. Външно животът му е лишен от някакви особени събития. Но неговият живот протече през най-бурните събития от новата история на българския народ. Пет-шест-годишен той запомни Илинденското въстание. Четиринадесетгодишен изживя кратките бурни изблици на радост от разгрома на отоманския поробител. Петнадесетгодишен той е бежанец — по петите на подгонените македонски граждани налитат озверените банди на великогръцкия шовинизъм. Бежански неволи в София, ученичество, лекомислените младежки увлечения по време на първата световна война, която целият български народ отрече и посрещна с безпогрешен усет за нейния печален край, угнетителните условия във Военното училище и работата в цивилния живот като журналист, редактор и сътрудник на комай целия печат на Българската комунистическа партия (тесни социалисти). Десетина дни преди смъртта си, Смирненски видя и деветоюнския преврат на кървавата реакция.

Това всъщност не е един обикновен живот, а е цяла една политическа история. Смирненски беше с пъргав ум, с живо гражданско съзнание, той изживяваше дълбоко всички тези събития, той беше най-чувствителната антена на бурните събития не само у нас, но и за чужбина. И поради това колкото е лесно да се напише едно обикновено изложение на простите факти от неговия живот, толкоз и трудно е да се даде един цялостен животопис, свързан органически с конкретните обществено-политически събития.

Последните години от неговия съзнателен живот, следователно, са най-интересният и най-ценният материал за неговата бъдеща биография. Защото през последните си години Смирненски беше активен участник в бурните политически събития. С цялото си литературно творчество, той отрази възхода на българското и световно комунистическо и революционно движение след първата световна война.

За да се даде не само обществено-политическа характеристика на неговата дейност от този период, но и ярко очертание на неговите индивидуални особености, налага се, щото всички които като негови приятели и другари-сьдейници са работили съвместно с него като редови партийци и като сътрудници в пресата, да напишат своите впечатления. Знае се, че възможностите за събирането на един толкова ценен материал засега са ограничени, защото едни от другарите му не са вече между живите, и особено тежка е загубата в това отношение на неговия брат Тома Измирлиев, който най-добре, най-пълно и най-точно щеше да напише биографията му, а други не са на ония позиции, на които са били някога и, следователно, няма да дадат своите спомени правдиво и обективно. А знае се също така, че Смирненски е имал близки приятелски връзки с прости занаятчии и работници, на които не ще е трудно да си спомнят фактите, но трудно биха могли да ги напишат. Един от най-интимните другари на Смирненски до края на живота му е бил например млад софийски бръснар. Други от неговите близки приятели са търговци, работници. Добре ще бъде, щото ония, които го познават и като могат да ги разпитат по-нашироко за впечатленията и спомените им за Смирненски, да ги запишат грижливо и добросъвестно.

Също така много интересно ще бъде да се издирят всичките писма на Смирненски. Аз знам един от най-близките приятели на поета, в таванските сандъци на когото имаше допреди няколко години запазени много интересни документи и бележки от Смирненски. Тези ценни материали може би са изчезнали вече.

Дори и при написването на една сравнително сполучлива и хубава биография на Смирненски, събраните материали няма да бъдат излишни — те ще бъдат използувани допълнително от някого, защото значението на Смирненски като голям творец на българския народ ще расте и ще се откроява с времето, така както с отдалечаването се вижда истинският ръст на голямата и необхватна планина...

Георги Караславов

СМИРНЕНСКИ НА ЧИТАЛИЩНА СЦЕНА

Няколко стотици читалищни любителско-театрални трупи, които възникваха в миналото и възникват днес по села, градове и квартали, винаги имаха и имат на предно място в своята програма борческата, огнена поезия на народния поет Хр. Смирненски. Не зная друг поет, който да е станал толкова популярен сред народа, толкова много желан и предпочитан сред читалищните актьори-любители, толкова много очакван от читалищната народна публика, както Смирненски. Той имаше и има една вечно свежа връзка с тях, всякога присъствува на техните вечеринки, утра, забави, говори и със силата на своята поезия зове ги към борба и подвизи. Именно читалищната сцена допринесе и допринася не малко за неговата широка популярност, за безграничната народна признателност и гореща любов към него. Онези, които униваха и клюмваха в борбата против фашизма и нашата дива реакция, биваха окуражавани и насърчавани от образите на «Спартак», «Карл Либкнехт», «Йохан», «Роза Люксембург» и др., черпеха от тях нови сили и с ново въодушевление и жар се впускаха в борба; онези, които се самозабравяха и, за да удовлетворят личното си благоутробие, ставаха «принцове по рождение», като чуеха неговата «Приказка за стълбата», посветена на всеки, който ще каже «това не се отнася до мен», се опомняха; онези, които бяха последователни и до край верни в борбата, получаваха от неговата поезия нови сили и бодрост.

Хр. Смирненски бе и е любимец за читалищната театрална публика, огнена струя, която от и чрез читалищната сцена се забиваше и забива дълбоко сред сърцето на народа. В това отношение той е равен на Ботев. Двамата не си съперничат, те не си оспорват, а владеят читалищната сцена, посрещани и изпращани винаги с нестихващи ръкопляскания и възгласи на одобрение.

В черното фашистко и реакционно минало, слугите на кобургската династия забраняваха Смирненски. Това име им бе достатъчно известно и се намираше в техния списък на опасните и забранени поети. Но читалищните актьори-любители, представяха в цензурата и пред нейните цицала стихотворенията от Смирненски под друго, лъжливо име — «Ведбал», или истинското му име — Христо Измирлиев. Тогава тъпите полицейски органи и техни шайки — разрешаваха. Публиката посрещаше и изпращаше декламаторите на стихотворенията от Ведбал и Христо Измирлиев с нестихващ възторг, салонът се залюляваше от ръкопляскания и одобрителни възгласи, а декламаторът по няколко пъти се явяваше на сцената, извикван на бис. В тези моменти, тъпите полицейски органи, които бяха разрешили стихотворенията от Ведбал и Хр. Измирлиев, се озъртаха като мокри кокошки и съскаха от злоба.

Не само Смирненски бе и е любимец на читалищната сцена, но и редица декламатори, именно чрез неговата поезия се утвърдиха и станаха любимци на публиката, тъй като важно е не само как, но и какво ще декламираш.

Хр. Смирненски никога няма да слезе от читалищната сцена, вечно ще бъде на нея и чрез нея ще бъде винаги сред публиката, сред народа.

Н. Кондарев